

Eepos-kirjastojen kokoelmapolitiikka

Noora Vuorenmaa

25.4.2018

Sisällys

1 JOHDANTO	3
1.1 Miksi, kenelle ja mitä varten	3
1.2 Kirjastojen palveluverkosto ja toiminta-alue	4
1.3 Nykyiset kokoelmat.....	8
1.3.1 Kirjat.....	8
1.3.2 Videot, Blu-ray-levyt ja dvd-levyt sekä cd-romit ja pelit.....	9
1.3.3 Musiikkiaineisto, äänikirjat ja esineet.....	10
1.3.4 E-aineisto.....	10
1.3.5 Lehdet	10
1.3.6 Yleisten kirjastojen laatusuositus ja sen toteutuminen Eepos-kirjastoissa	11
1.3.7 Eepos-kirjastojen laatusuositus	15
2 VALINTA- JA HANKINTAPERIAATTEET	15
2.1 Yleiset periaatteet.....	15
2.1.1 Aineiston valinnasta ja hankinnasta vastaavat henkilöt	16
2.1.2 Aineistomäärärahat	16
2.2 Hankintapainotukset.....	16
2.3 Aineiston hankintaperiaatteet aineistolajeittain	16
2.3.1 Kirjat.....	16
2.3.1.1 Kaunokirjallisuus	16
2.3.1.2 Tietokirjallisuus	17
2.3.1.3 Lasten- ja nuortenkirjallisuus.....	17
2.3.2 Elokuvat.....	17
2.3.3 Pelit	17
2.3.4 Musiikkiaineistot.....	18
2.3.5 Äänikirjat.....	18
2.3.6 E-aineistot (e-kirjat, e-äänikirjat, e-lehdet, tietokannat).....	18
2.3.7 Lehdet	19
2.3.8 Esineet.....	19
2.4 Kotiseutukokoelmat.....	19
2.5 Hankinnan rajaukset	20
3 AINEISTON KARSIMISEN PERIAATTEET	20

3.1 Poistoperiaatteet	20
3.1.1 Poistetun aineiston jatkokäsittely.....	21
3.2 Varastointiperiaatteet.....	21
3.2.1 Kirjat.....	21
3.2.2. Lehdet	21
3.2.2.1 Aikakauslehdet.....	21
3.2.2.2 Sanomalehdet	21
3.2.3 Muu aineisto	21
3.3 Varastointivastualueet.....	22
4 KAUKOPALVELU	22
4.1 Kaukopalvelu asiakkaille	22
4.2 Kaukopalvelu muille kirjastoille	22
5 AINEISTOHANKINTOJEN KILPAILUTTAMINEN	23
6 SISÄLTÖJEN ESITTELY JA MARKKINOINTI	23
7 KOKOELMAPOLITIIKAN SEURANTA JA PÄIVITTÄMINEN	24
8 OSALLISUUS.....	24
8.1 Palautteet.....	24
8.2 Hankintaehdotukset.....	24
8.3 Lahjoitukset.....	25
Lähteet	26

1 JOHDANTO

1.1 Miksi, kenelle ja mitä varten

Eepoksen yhteisen kokoelmapolitiikan tavoitteena on pohtia, miten kirjastojen kokoelmia kehitetään isompana kokonaisuutena siten, että ne hyödyntävät koko alueen asukkaita mahdollisimman hyvin ja että resurssit tulevat tehokkaasti käyttöön. Tämä kokoelmapolitiikka on tehty perusteellisesti, kriittisesti, tulevaisuuteen suuntautuen. Kaikki kirjastot ja kunnat ovat sitoutuneet tähän. Eepoksen yhteinen kokoelmapolitiikka on laadittu tiiviissä yhteistyössä kaikkien osallistuvien kirjastojen kesken. Projektityöntekijällä on ollut apunaan Eepoksen kokoelmatyöryhmä, jossa on ollut jäseniä eri Eepos-kirjastoista. Hankkeen ohjausryhmänä on toiminut Eepoksen työvaliokunta. Hanke on saanut AVI:lta avustusta 10 000 euroa.

Kokoelmapolitiikan laadinnassa on käytetty apuna ja lähteenä muun muassa Anders-kirjastojen kokoelmapolitiikkaa (Salmén 2015), Lumme-kirjastojen kokoelmapolitiikkaa (Nikola 2016), Kurikan kaupunginkirjaston kokoelmapolitiikkaa 2017 ja Seinäjoen kaupunginkirjasto-
maakuntakirjaston kokoelmapolitiikkaa 2017.

Kokoelmapolitiikka on työväline, jonka avulla kokoelmia voidaan kehittää pitkäjännitteisesti ja suunnitelmallisesti. Kokoelmapolitiikkaan kirjataan kokoelmatyön ohjeita ja käytänteitä. Kirjallinen kokoelmapolitiikka turvaa kokoelmapalveluiden laatua ja helpottaa kokoelmatyötä ja kokoelmiin liittyvää päätöksentekoa. Vaikka Eepos-kirjastot pyrkivät tuottamaan yhtenäisiä kokoelmapalveluita, joudutaan kokoelmapolitiikassa esitettyjä linjauksia sovellettaessa ottamaan huomioon myös paikallinen toimintaympäristö. Kirjastot ovat keskenään erilaisia ja voivat harkintansa mukaan poiketa kokoelmapolitiikassa esitetystä yksittäisistä ohjeista, mikäli se edesauttaa kokoelmapalveluiden laatua tai sujuvuutta paikallisella tasolla.

Kokoelmapolitiikka on sekä kirjaston sisäisen että ulkoisen viestinnän väline, sillä se antaa myös kirjaston asiakkaille ja sidosryhmille tietoa kirjaston kokoelmista ja kokoelmatyön periaatteista.

1.2 Kirjastojen palveluverkosto ja toiminta-alue

Eepos-kirjastokimpan muodostavat 22 kunnan kirjastot. Kimppaan kuuluvat kunnat ovat: Alajärvi, Alavus, Evijärvi, Ilmajoki, Isojoki, Isokyrö, Karijoki, Kaskinen, Kauhajoki, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Laihia, Lappajärvi, Lapua, Perho, Seinäjoki, Soini, Teuva, Veteli, Vimpeli ja Ähtäri. Vuonna 2016 suurimmat kunnat väkiluvun mukaan olivat Seinäjoki (61 530 asukasta), Kurikka (21 734 asukasta) ja Kauhava (16 784 asukasta). Pienimmät kunnat vastaavasti olivat Kaskinen (1 285 asukasta), Karijoki (1 369 asukasta) ja Isojoki (2 123 asukasta). Kaikissa kunnissa 15–64-vuotiaita oli yli puolet väestöstä. Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä liikkui 10,1 ja 26,2 prosentin välillä ja yli 64-vuotiaiden osuus vastaavasti 18,1 ja 34,5 prosentin välillä.

Eepos-kirjastoilla on yhteinen kirjastojärjestelmä, kokoelmatietokanta, asiakasrekisteri sekä käyttösäännöt. Kaikkien toimipisteiden kokoelmat ovat asiakkaiden käytössä asuinpaikasta riippumatta ja samalla kirjastokortilla voi asioida kaikissa Eepos-alueen kirjastoissa. Lainatun aineiston voi palauttaa maksutta mihin tahansa alueen kirjastoon. Eepos-kirjastoilla ei ole yhteistä varausjonoa, mutta vanhan YTY-kimpan kirjastot ovat kuitenkin säilyttäneet oman sisäisen varausjononsa. Asiakas voi halutessaan tehdä seutuvarauksen muuhun kuin oman kuntansa Eepos-kirjastoon. Seutuvarauksesta peritään kahden euron kuljetusmaksu. Aineistoa kuljetetaan Eepos-alueen kirjastojen välillä 1–2 kertaa viikossa.

Eepos-kirjastojen verkkokirjastona toimii Eepos-Finna (<https://eepos.finna.fi/>). Verkkokirjastoon kirjaudutaan kirjastokortin numerolla ja PIN-koodilla. Kokoelmaa voi selata kirjautumatta, mutta lainoja voi uusia tai aineistoa varata vain kirjautuneena. Verkkokirjastossa voi myös luoda omia suosikkilistoja tai tallentaa hakuja.

KUNTA	asukasluku 1.1.2016	alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %, 2016	15—64-vuotiaiden osuus väestöstä, %, 2016	yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä, %, 2016
Alajärvi	10 006	18,1	57,3	24,6
Alavus	12 044	17,5	57,8	24,8
Evijärvi	2 576	16,2	57,9	25,9
Ilmajoki	12 159	20,1	60,2	19,7
Isojoki	2 123	12,8	56,4	30,8
Isokyrö	4 785	17,4	57,4	25,2
Karjajoki	1 369	11,5	56,7	31,8
Kaskinen	1 285	10,1	55,4	34,5
Kauhajoki	13 875	15,8	60,6	23,5
Kauhava	16 784	16,6	57,7	25,7
Kuortane	3 715	15,4	55,6	29
Kurikka	21 734	15,5	58,1	26,4
Laihia	8 090	20,4	59	20,6
Lappajärvi	3 215	13,3	55,7	30,9
Lapua	14 609	19,3	58,8	21,9
Perho	2 931	26,2	53	20,8
Seinäjoki	61 530	18	63,9	18,1
Soini	2 224	16,5	56,3	27,3
Teuva	5 482	15	54,5	30,5
Veteli	3 302	15,9	58	26,1
Vimpeli	3 073	16	58,9	25,1
Ähtäri	6 068	14,2	57,4	28,4
yhteensä	212 979	ka 16,4	ka 57,6	ka 26,0

Taulukko 1. Eepos-alueen kuntien asukasluvut ja väestön ikäosuudet vuonna 2016.

Vuonna 2016 kirjastojen toimipisteitä oli Eepos-alueella yhteensä 32 ja lisäksi neljä suppeilla aukioloajoilla toimivaa toimipistettä. Kirjastoautoja oli 13. Henkilötyövuodet 1 000 asukasta kohden vaihtelivat 0,5 ja 1,15 välillä; keskiarvon ollessa 0,77.

KUNTA	asukasluku 1.1.2016	kirjaston toimipisteet	kirjasto- autot	htv: kirjaston palkkaamat	htv: kirjaston palkkaamat / 1 000 asukas
Alajärvi	10 006	2	1	6,62	0,66
Alavus	12 044	2	1	9,1	0,76
Evijärvi	2 576	1	0	1,79	0,69
Ilmajoki	12 159	1	1	6,08	0,5
Isojoki	2 123	1	0	1,97	0,93
Isokyrö	4 785	1	0	4	0,84
Karjajoki	1 369	1	0	1,04	0,76
Kaskinen	1 285	1	0	1,48	1,15
Kauhajoki	13 875	2	1	8,75	0,63
Kauhava	16 784	4	1	12	0,71
Kuortane	3 715	1	0	2,25	0,61
Kurikka	21 734	3	2	15,5	0,71
Laihia	8 090	1	1	6,27	0,78
Lappajärvi	3 215	1	1	3	0,93
Lapua	14 609	2	1	10,6	0,73
Perho	2 931	1	0	2,19	0,75
Seinäjoki	61 530	5	2	54,03	0,88
Soini	2 224	1	0	2,05	0,92
Teuva	5 482	1	0	4,27	0,78
Veteli	3 302	1	0	2,6	0,79
Vimpeli	3 073	2	0	2,45	0,8
Ähtäri	6 068	1	1	4	0,66
yhteensä	212 979	36	13	ka 7,37	ka 0,77

Taulukko 2. Eepos-alueen kuntien asukasluvut, kirjastojen ja kirjastoautojen lukumäärät sekä kirjastojen henkilötyövuodet vuonna 2016.

Lainauksia asukasta kohden oli eniten Seinäjoella (21,38) ja vähiten Ähtärissä (9,67). Vuonna 2016 kokonaislainaus Eepoksen alueella oli noin 3,6 miljoonaa, lainaajia oli noin 78 600 ja kirjastokäyntejä noin 1,7 miljoonaa. Fyysisiä käyntejä asukaslukuun suhteutettuna oli eniten Vetelissä (18,11) ja vähiten Teuvalla (5,19). Keskiarvo kirjastokäynneissä oli 8,82. Asukkaista eniten lainaajia oli Seinäjoella: 43,66 prosenttia ja vähiten Isojoella: 27,08 prosenttia.

Lainaaajien määrä suhteessa asukasluukuun oli Eepos-alueen kunnissa keskimäärin 34,26 prosenttia.

KUNTA	asukas- luku 1.1.2016	lainaus / asukas	lainaajia	lainaajia / asukasluku %	fyysiset käynnit	fyysiset käynnit / asukasluku
Alajärvi	10 006	16,76	4 181	41,78	114 275	11,42
Alavus	12 044	15,31	3 852	31,98	80 334	6,67
Evijärvi	2 576	20,42	821	31,87	23 488	9,12
Ilmajoki	12 159	13,2	3 522	28,97	104 416	8,59
Isojoki	2 123	10,66	575	27,08	11 820	5,57
Isokyrö	4 785	18,35	1 858	38,83	56 675	11,84
Karjajoki	1 369	13,2	426	31,12	16 604	12,13
Kaskinen	1 285	10,18	380	29,57	11 520	8,96
Kauhajoki	13 875	18,64	4 531	32,66	125 489	9,04
Kauhava	16 784	16,45	5 736	34,18	152 174	9,07
Kuortane	3 715	13,14	1 351	36,37	25 640	6,9
Kurikka	21 734	15,56	7 523	34,61	156 060	7,18
Laihia	8 090	15,93	2 736	33,82	61 966	7,66
Lappajärvi	3 215	16,13	1 204	37,45	39 542	12,3
Lapua	14 609	14,74	5 410	37,03	89 397	6,12
Perho	2 931	12,17	963	32,86	22 555	7,7
Seinäjoki	61 530	21,38	26 866	43,66	480 386	7,81
Soini	2 224	15,33	871	39,16	21 669	9,74
Teuva	5 482	14,06	1 685	30,74	28 433	5,19
Veteli	3 302	15,58	1 063	32,19	59 800	18,11
Vimpeli	3 073	13,01	1 111	36,15	20 026	6,52
Ähtäri	6 068	9,67	1 917	31,59	39 200	6,46
yhteensä	212 979	ka 15	78 582	ka 34,26	1 741 469	ka 8,82

Taulukko 3. Eepos-alueen kuntien asukasluvut, lainaus per asukas, lainaajien määrät ja fyysiset käynnit vuonna 2016.

1.3 Nykyiset kokoelmat

Vuonna 2016 Eepos-alueen (Etelä-Pohjanmaa ja lisäksi Isokyrö, Kaskinen, Laihia, Perho ja Veteli) kirjastojen yhteenlaskettu kokoelma oli 2 135 089 niteen suuruinen. Valtaosa, 1 875 351 kappaletta, oli kirjoja. Kokoelmasta noin 88 prosenttia oli kirjoja ja loput muuta aineistoa.

1.3.1 Kirjat

Hankintoja alueella tehtiin yhteensä 94 847 kappaletta ja niistä kirjoja oli 80 728. Aikuisten kaunokirjoja hankittiin 21 023 kappaletta ja lasten kaunokirjoja 28 229 kappaletta. Tietokirjallisuutta hankittiin aikuisille 26 966 kappaletta ja lapsille 4 510 kappaletta. Kokoelma asukasta kohden oli suurin Kaskisissa (31,43) ja pienin Ilmajoella (7,05). Tuhatta asukasta kohden eniten hankintoja tehtiin Evijärvellä (863,74) ja vähiten Laihialla (286,9) - keskiarvon ollessa 502,46. Kirjojen hankintakulut asukaslukuun suhteutettuna vaihtelivat 4,15 eurosta 11,91 euroon; keskiarvo hankintakuluissa oli 6,82 euroa.

KUNTA	koko kokoelma	kokoelmat / asukasluku	hankinnat	hankinnat / / 1 000 asukas	kirjojen hankintakulut / asukasluku
Alajärvi	100 741	10,07	4 441	443,83	5,52
Alavus	128 295	10,65	7 114	590,67	8,72
Evijärvi	50 402	19,57	2 225	863,74	11,91
Ilmajoki	85 695	7,05	5 513	453,41	6,36
Isojoki	29 798	14,04	1 258	592,56	8,28
Isokyrö	57 597	12,04	2 250	470,22	5,75
Karjajoki	23 305	17,02	825	602,63	8,24
Kaskinen	40 387	31,43	605	470,82	5,41
Kauhajoki	122 059	8,8	5 567	401,23	5,87
Kauhava	182 347	10,86	6 499	387,21	5,29
Kuortane	52 993	14,26	2 417	650,61	8,82
Kurikka	239 110	11	9 475	435,95	5,49
Laihia	68 425	8,46	2 321	286,9	4,15
Lappajärvi	61 010	18,98	1 546	480,87	8,36
Lapua	141 859	9,71	5 549	379,83	4,86
Perho	42 713	14,57	1 546	527,47	6,52
Seinäjoki	448 930	7,3	25 429	413,28	4,96
Soini	34 838	15,66	1 205	541,82	7,31
Teuva	81 820	14,93	2 997	546,7	7,18
Veteli	39 802	12,05	1 803	546,03	6,44
Vimpeli	47 596	15,49	1 656	538,89	7,64
Ähtäri	55 367	9,12	2 606	429,47	6,92
yhteensä	2 135 089	ka 13,32	94 847	ka 502,46	ka 6,82

Taulukko 4. Eepos-alueen kuntien kokoelmat, hankinnat ja kirjojen hankintakulut vuonna 2016.

1.3.2 Videot, Blu-ray-levyt ja dvd-levyt sekä cd-romit ja pelit

Vuonna 2016 Eepos-kirjastoissa oli videoita noin 4 500 kappaletta ja Blu-ray- ja dvd-levyjä yhteensä noin 47 500 kappaletta. Cd-romeja oli yhteensä 2 450 kappaletta. Konsolipeleistä ei ole yhteistä tilastoa vuodelta 2016, mutta vuoden 2018 alussa konsolipelejä oli Eepos-kirjastoissa yhteensä noin 1 800 kappaletta.

1.3.3 Musiikkiaineisto, äänikirjat ja esineet

Musiikkiäänitteitä oli Eepos-kirjastoissa vuonna 2016 yhteensä noin 102 000 ja nuotteja ja partituureja noin 48 000 kappaletta. Äänikirjoista ei ole Eepoksen yhteistä tilastoa vuodelta 2016, mutta vuoden 2018 alussa äänikirjoja oli yhteensä noin 5 200 kappaletta. Kirjastojen kokoelmissa on myös esineitä – tähän aineistolajiin kuuluvat esimerkiksi liikuntavälineet, lautapelit, kannettavat tietokoneet, kuulokkeet ja sykemittarit. Näitä oli Eepos-alueella vuoden 2018 alussa yhteensä noin 600 kappaletta.

1.3.4 E-aineisto

Eepos-kirjastoilla on yhteinen e-kirjakokoelma, joka sisältää pääasiassa suomenkielistä kauno- ja tietokirjallisuutta. Tällä hetkellä e-kirjoja ja e-äänikirjoja on kokoelmassa vajaa 1 400 kappaletta. Aineisto on kaikkien asiakkaiden käytössä ja lainaaminen tapahtuu kirjastokortilla ja PIN-koodilla. E-kirjoja voi selata e-kirjapalvelu Ellibs Libraryssa ja kirjoja voi lukea suoraan selaimessa, ladata kirjan omalle laitteelle tai käyttää mobiilisovellusta. E-äänikirjoja voi kuunnella vain selaimessa. Naxos Spoken Word -palvelussa voi kuunnella äänikirjoja neljällä kielellä (englanti, portugali, ranska, saksa) ja myös tähän palveluun kirjaudutaan Eepos-kirjastokortilla. E-kirjojen lisäksi Eepos-kirjastoihin on hankittu myös muita e-aineistoja. Naxos Music Library ja Naxos Music Library Jazz ovat musiikin kuuntelupalveluja, joihin kirjaudutaan Eepos-kirjastokortilla. Musiikkia voi kuunnella selaimen kautta tai erillisellä mobiilisovelluksella. Rockway on e-palvelu, jonka avulla voi opetella musiikin soittamista. Palvelusta löytyy suomalaisia opetusvideoita kurssien ja oppituntien muodossa.

Eepos-kirjastoissa on käytössä myös sähköisiä aikakaus- ja sanomalehtipalveluja sekä tietokantoja, joita voi käyttää kirjaston koneilla. ePress- ja eMagz-palvelut ovat lehtipalveluita, joissa asiakkaat voivat lukea digitaalisia näköisversioita paperilehdistä. ePress-palvelu sisältää lähes kaikki kotimaiset paikallis- ja maakuntalehdet ja eMagz-palvelu kotimaisia aikakaus-, ammatti- ja sanomalehtiä. Vuoden 2018 alusta lähtien kaikki Eepos-kirjastot tulevat olemaan ePress-palvelun piirissä. eMagz-palvelu on käytössä kaikissa muissa Eepos-kirjastoissa paitsi Ilmajoella, Isojoella ja Laihiolla. E-aineisto hankitaan kaikkiin Eepos-kirjastoihin keskitetysti Seinäjoen pääkirjastossa.

1.3.5 Lehdet

Vuonna 2016 Eepos-alueen kirjastoihin tilattiin yhteensä 3 710 lehtivuosikertaa: 494 sanomalehteä ja 3 216 aikakauslehteä. Tuhatta asukasta kohden eniten lehtiä hankittiin Kaskisiin: 56 kappaletta ja vähiten Ilmajoelle: 11 kappaletta.

1.3.6 Yleisten kirjastojen laatusuositus ja sen toteutuminen Eepos-kirjastoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut laatusuosituksen yleisille kirjastoille (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010) koskien kokoelmia. OKM linjasi, että suhteellisen hyvään uutuustarjontaan päästään hankkimalla 300–400 kirjaa 1 000 asukasta varten. Pienen kunnan olisi hankittava enemmän kirjoja saavuttaakseen hyvän tarjonnan. Kysynnän ja tarjonnan kohtaamista seurataan kirjastoissa muun muassa varausten toimitusajoilla. Kirjaston kokoelmat mielletään osaksi seudullista kokoelmaa, jonka kehittämiseen kaikki kirjastot osallistuvat hankkivina kumppaneina, ei vapaamatkustajina.

Vuonna 2016 OKM:n suositus on toteutunut Eepos-alueen kunnissa melko hyvin: keskiarvo kirjahankinnoissa tuhatta asukasta kohden oli noin 442 kappaletta. Eniten kirjoja hankittiin Evijärvellä (777 kirjaa/1 000 asukasta) ja vähiten Laihialla (255 kirjaa/1 000 asukasta).

KUNTA	hankinnat yhteensä	hankinnat yhteensä / 1 000 asukas	hankinnat: kirjat yhteensä	hankinnat: kirjat yhteensä / 1 000 asukas	hankinnat: kirjat yhteensä, lapset / 1 000 asukas
Alajärvi	4 441	443,83	3 678	367,58	119,73
Alavus	7 114	590,67	6 110	507,31	181,09
Evijärvi	2 225	863,74	2 003	777,56	275,62
Ilmajoki	5 513	453,41	4 941	406,37	193,68
Isojoki	1 258	592,56	1 191	561	216,67
Isokyrö	2 250	470,22	1 960	409,61	189,13
Karjajoki	825	602,63	744	543,46	214,76
Kaskinen	605	470,82	577	449,03	159,53
Kauhajoki	5 567	401,23	4 849	349,48	134,85
Kauhava	6 499	387,21	5 730	341,4	139,42
Kuortane	2 417	650,61	2 161	581,7	201,88
Kurikka	9 475	435,95	7 817	359,67	152,48
Laihia	2 321	286,9	2 067	255,5	110,26
Lappajärvi	1 546	480,87	1 452	451,63	148,37
Lapua	5 549	379,83	4 693	321,24	102,88
Perho	1 546	527,47	1 382	471,51	218,01
Seinäjoki	25 429	413,28	20 482	332,88	152,43
Soini	1 205	541,82	1 062	477,52	165,47
Teuva	2 997	546,7	2 486	453,48	175,12
Veteli	1 803	546,03	1 457	441,25	185,95
Vimpeli	1 656	538,89	1 525	496,26	192,32
Ähtäri	2 606	429,47	2 361	389,09	120,80
yhteensä	94 847	ka 502,46	80 728	ka 442,93	ka 170,48

Taulukko 5. Eepos-alueen kuntien hankinnat suhteessa asukasluukuun vuonna 2016.

On tärkeää, että lapsille ja nuorille suunnattu kokoelma pysyy lapsia kiinnostavana, monipuolisena ja houkuttelevana. Kirjaston tulisi hankkia vähintään yksi lasten- ja nuortenkirja yhtä alle 15-vuotiasta lasta kohden joka vuosi.

Lasten- ja nuortenkirjahankinnoissa OKM:n suositus on toteutunut Eepos-kirjastoissa hyvin: keskiarvo hankintasuosituksen toteutumisessa on 108 %. Suhteessa asukaslukuun eniten lasten- ja nuortenkirjoja on hankittu Karijoella: 187 % suosituksesta. Vähiten kirjoja on hankittu Lapualla: 53 % suosituksesta.

KUNTA	väkiluku 1.1.2016	alle 15- vuotiaiden osuus väestöstä, %	hankinta- suositus 1 kirja / alle 15-vuotias / vuosi / kpl	hankinnat yhteensä, lapset ja nuoret, kpl	hankinta- suosituksen toteutuminen %
Alajärvi	10 006	18,1	1 811	1 198	66
Alavus	12 044	17,5	2 108	2 181	103
Evijärvi	2 576	16,2	417	710	170
Ilmajoki	12 159	20,1	2 444	2 355	96
Isojoki	2 123	12,8	272	460	169
Isokyrö	4 785	17,4	833	905	109
Karijoki	1 369	11,5	157	294	187
Kaskinen	1 285	10,1	130	205	158
Kauhajoki	13 875	15,8	2 192	1 871	85
Kauhava	16 784	16,6	2 786	2 340	84
Kuortane	3 715	15,4	572	750	131
Kurikka	21 734	15,5	3 369	3 314	98
Laihia	8 090	20,4	1 650	892	54
Lappajärvi	3 215	13,3	428	477	111
Lapua	14 609	19,3	2 820	1 503	53
Perho	2 931	26,2	768	639	83
Seinäjoki	61 530	18	11 075	9 379	85
Soini	2 224	16,5	367	368	100
Teuva	5 482	15	822	960	117
Veteli	3 302	15,9	525	614	117
Vimpeli	3 073	16	492	591	120
Ähtäri	6 068	14,2	862	733	85
yhteensä	212 979	ka 16,4	-	32 739	ka 108

Taulukko 6. Eepos-alueen kuntien lasten- ja nuortenkirjahankinnat suhteessa asukaslukuun vuonna 2016.

Lehtikokoelman monipuolisuus ja eri käyttäjäryhmien tarpeisiin vastaavuus turvataan riittävällä tilattujen vuosikertojen määrällä. Lehtikokoelmassa tulisi OKM:n suosituksen mukaan olla vähintään 50 tilattua vuosikertaa. Laadukkaissa lehtikokoelmissa vuosikertoja tulisi olla 15–20 kappaletta tuhatta asukasta kohden. Painettujen lehtien kokoelmaa kirjasto voi täydentää tarjoamalla asiakkailleen pääsyn lehtiportaaleihin. Eepos-kirjastoihin tilattiin vuonna 2016 keskimäärin 23 lehtivuosisikertaa tuhatta asukasta kohden, joten suositus toteutui hyvin.

KUNTA	koko kokoelma	lehdet yhteensä	aikakauslehdet	sanomalehdet	lehdet / 1 000 asukasta
Alajärvi	100 741	151	119	32	15,09
Alavus	128 295	234	200	34	19,43
Evijärvi	50 402	108	103	5	41,93
Ilmajoki	85 695	137	112	25	11,27
Isojoki	29 798	51	43	8	24,02
Isokyrö	57 597	101	87	14	21,11
Karjajoki	23 305	38	31	7	27,76
Kaskinen	40 387	72	64	8	56,03
Kauhajoki	122 059	232	207	25	16,72
Kauhava	182 347	293	260	33	17,46
Kuortane	52 993	76	66	10	20,46
Kurikka	239 110	433	361	72	19,92
Laihia	68 425	186	168	18	22,99
Lappajärvi	61 010	45	34	11	14
Lapua	141 859	191	167	24	13,07
Perho	42 713	41	35	6	13,99
Seinäjoki	448 930	822	745	77	13,36
Soini	34 838	120	100	20	53,96
Teuva	81 820	141	118	23	25,72
Veteli	39 802	76	68	8	23,02
Vimpeli	47 596	52	40	12	16,92
Ähtäri	55 367	110	88	22	18,13
yhteensä	2 135 089	3 710	3 216	494	ka 23,02

Taulukko 7. Eepos-alueen kuntien aikakaus- ja sanomalehtikokoelmat vuonna 2016.

Jotta kirjaston kokoelma säilyisi tuoreena ja ajankohtaisena, myös poistoja on tehtävä säännöllisesti. Kansainvälisesti käytetty (Unesco) suositus on, että poistojen määrä vuodessa olisi vähintään kahdeksan prosenttia. Ajankohtaisuuden takaamiseksi voidaan myös seurata tuoreen, alle viiden vuoden ikäisen aineiston osuutta avokokoelmassa sekä aineiston

kiertonopeutta. Kansainvälinen suositustaso tuoreen aineiston osuudeksi avokokoelmassa on 40 prosenttia.

Vuonna 2016 suositustasoon poistoissa pääsivät Alajärvi, Alavus, Soini, Vimpeli ja Ähtäri. Vähiten poistoja tehtiin Karijoella, Isojoella ja Kaskisissa. Keskiarvo poistoissa koko Eepoksen alueella oli 7,2 prosenttia.

KUNTA	koko kokoelma	hankinnat	poistot, %	poistot, kpl	poistosuositus (8 %), kpl
Alajärvi	100 741	4 441	15,1	15 200	8 059
Alavus	128 295	7 114	15,1	19 321	10 264
Evijärvi	50 402	2 225	4,5	2 288	4 032
Ilmajoki	85 695	5 513	6,3	5 419	7 176
Isojoki	29 798	1 258	1,5	439	2 384
Isokyrö	57 597	2 250	5,3	3 029	4 608
Karijoki	23 305	825	0,3	77	1 864
Kaskinen	40 387	605	1,6	639	3 231
Kauhajoki	122 059	5 567	5,4	6 556	9 765
Kauhava	182 347	6 499	5,5	10 044	14 588
Kuortane	52 993	2 417	5,8	3 079	4 239
Kurikka	239 110	9 475	6,6	15 786	19 129
Laihia	68 425	2 321	3,9	2 673	4 474
Lappajärvi	61 010	1 546	5,7	3 487	4 881
Lapua	141 859	5 549	4,6	6 461	9 349
Perho	42 713	1 546	4,1	1 758	3 417
Seinäjoki	448 930	25 429	7,3	32 592	35 914
Soini	34 838	1 205	13	4 521	2 787
Teuva	81 820	2 997	3,1	2 503	6 546
Veteli	39 802	1 803	6,2	2 458	3 184
Vimpeli	47 596	1 656	23,2	11 049	3 808
Ähtäri	55 367	2 606	13,5	7 474	4 429
yhteensä	2 135 089	94 847	ka 7,2	156 853	-

Taulukko 8. Eepos-alueen kuntien hankinnat ja poistot vuonna 2016.

Kirjastojen kokoelmia arvioidaan kirjastoissa päivittäin käytännön työssä: hyllytyksessä, lainauksessa, palautuksessa ja varausten seurannassa sekä hankinta- ja poistotilanteissa.

Kirjastoissa kerätään tilastoja muun muassa lainaajien määrästä, lainamäärästä, kävijämäärästä, aineiston hankintamäärästä ja poistoista. Tilastot ovat yksi keino arvioida kokoelman riittävyttä asiakkaiden tarpeisiin nähden.

1.3.7 Eepos-kirjastojen laatusuositus

- Hankitaan vuosittain vähintään yksi lasten- ja nuortenkirja yhtä alle 15-vuotiasta kohden.
- Aikuisten kirja-aineistoa hankitaan vuosittain 400 kappaletta 1 000 asukasta kohden.
- Alueen tärkeimmät lehdet tilataan kirjastoon printtilehtinä ja muut e-lehtinä.
- Poistosuositus on vähintään kuusi prosenttia kokoelmasta vuodessa.
- Laatusuositukset ovat kuntakohtaisia. Jokainen kirjasto pyrkii saavuttamaan laatusuosituksen omassa kunnassaan.

2 VALINTA- JA HANKINTAPERIAATTEET

2.1 Yleiset periaatteet

Eepoksen aineiston valinnan perusteina ovat asiakaslähtöisyys, tasapuolisuus, moniarvoisuus ja laaja-alaisuus. Yksittäisten teosten valintaperusteina ovat kysyntä, laatu sekä tietokirjallisuudessa myös sisällön luotettavuus ja ajantasaisuus.

Kirjastoaineisto valitaan monipuolisesti siten, että eri väestö- ja ikäryhmät, mielipidesuunnat ja maailmankatsomukset tulevat huomioiduiksi. Aineistonvalinnan tavoitteena on saada aikaan mahdollisimman ajanmukainen, monipuolinen ja moniarvoinen kokoelma. Kokoelmaan pyritään saamaan erilaisia aineistomuotoja ja uusia otetaan kokoelmaan, kun niiden käyttämiseen tarvittavat laitteistot yleistyvät. Erityisryhmien tarpeet otetaan huomioon hankkimalla esimerkiksi selko- ja isotekstisiä kirjoja sekä äänikirjoja. Kielten opiskelijat ja muut kuin suomenkieliset huomioidaan tilaamalla erikielisiä aineistoja. Valinnassa otetaan huomioon asiakasryhmien tarpeet ja kysyntä.

Kirjastoihin hankitaan kauno- ja tietokirjallisuutta, sanoma- ja aikakauslehtiä, av-aineistoa (cd-, dvd- ja Blu-ray-levyt, pelit ja äänikirjat) ja esineitä (esimerkiksi urheiluvälineet, kuulokkeet). Kirjastot hankkivat myös elektronisia aineistoja (tietokannat, e-kirjat, e-äänikirjat, e-lehdet).

Valtaosa aineistotilauksista tehdään nykyään sähköisesti. Aineiston hankinta kilpailutetaan ja päätös hankintapaikasta tehdään tarjouspyyntöjen perusteella. Hankintapaikkojen valinnassa määräävimmit tekijät ovat edullinen hinta, palvelun laatu ja laajuus sekä toimituksen sujuvuus. Aineisto tilataan kustantajilta ennakkoon, jotta alennukset saadaan hyödynnettyä tehokkaasti.

Kirjastot määrittelevät itse tarkemmat hankintaperiaatteet.

2.1.1 Aineiston valinnasta ja hankinnasta vastaavat henkilöt

Eepos-alueen kirjastoissa lopullisen päätöksen aineiston valinnasta ja hankinnasta tekee yleensä kirjaston johtaja tai kirjastonhoitaja. Valintaprosessissa on kuitenkin usein koko henkilökunta jollain tavalla osallisena: henkilökunta voi keskustella tulevista uutuuksista, asiakkaiden toiveista ja siitä, halutaanko jotain tiettyä aihetta painottaa hankinnoissa. Joissain kirjastoissa aineiston valinta- ja hankintavastuuta on jaettu sekä kirjaston johtajan, kirjastonhoitajan että kirjastovirkailijan kesken. Myös henkilökunnan kiinnostus tiettyä aihetta kohtaan tai alan harrastuneisuus otetaan huomioon vastuualueita mietittäessä.

2.1.2 Aineistomäärärahat

Kunnanvaltuusto hyväksyy kunnan talousarvion ja kirjastoasioista vastaava lautakunta päättää määrärahojen käytöstä. Tämä kokoelmapolitiikka on laadittu olettaen, että aineistomäärärahat säilyvät vähintään nykyisellä tasolla.

2.2 Hankintapainotukset

Usein kirjastojen hankintapainotukset muokkautuvat esimerkiksi paikkakunnan oppilaitosten ja muun ympäristön mukaan. Vuonna 2018 joissakin Eepos-kirjastoissa on kirjattuja hankintapainotuksia. Kaskisten kirjastossa hankinnan painotuksena on meriaiheinen kirjallisuus ja Kuortaneella painotetaan urheilu- ja liikuntakirjallisuutta. Soinin ja Vetelin kirjastoissa on YTY-kirjastojen kesken sovitut hankintapainotukset. Soinissa hankintapainotukset ovat matematiikka, fysiikka ja kemia, teologia, liikunta ja matkailu. Vetelin hankintapainotukset ovat opetus- ja kasvatustiede, historia ja uskonto.

2.3 Aineiston hankintaperiaatteet aineistolajeittain

2.3.1 Kirjat

Kirjastoihin hankitaan kirjallisuutta väestön kielisuhteiden mukaan. Vieraskielistä kirjallisuutta hankitaan muun muassa maahanmuuttajien yleisimmillä kielillä sekä kielenopiskelijoiden tarpeisiin. Kaksikielisenä kuntana Kaskinen hankkii ruotsinkielistä aineistoa huomattavasti muita kuntia enemmän.

2.3.1.1 Kaunokirjallisuus

Kirjastoihin hankitaan monipuolisesti sekä koti- että ulkomaista kaunokirjallisuutta eri genreissä. Kirjastoissa seurataan kirjojen varausmääriä ja tarvittaessa hankitaan lisäkappaleita.

Suosituimmista kirjoista joihinkin kirjastoihin hankitaan myös pikalainakappaleita, joiden laina-aika on tavallista lainaa lyhyempi eikä niitä voi uusia tai varata. Omakustanteita hankitaan lähinnä Eepos-alueen kirjoittajilta.

Kaunokirjallisuuden hankinnoissa pyritään siihen, että mahdollisimman monissa kirjastoissa olisi suurimpien kustantajien suosituimmat koti- ja ulkomaiset romaanit.

Hankinnassa pyritään ottamaan huomioon kirjaston alueella asuvien vieraskielisten tarpeet ja eri kielten kysyntä. Harkintansa mukaan kirjastot voivat tilata vieraskielistä kirjallisuutta siirtolainaksi Monikielisestä kirjastosta.

2.3.1.2 Tietokirjallisuus

Kirjastoihin hankitaan tietokirjallisuutta monipuolisesti. Hankinnassa pyritään siihen, että myös pienissä kirjastoissa olisi aineistoa monipuolisesti eri aloilta.

2.3.1.3 Lasten- ja nuortenkirjallisuus

Lastenkirjoja hankittaessa pyritään luomaan hyvät edellytykset lasten lukuharrastukselle, kielelliselle kehitykselle, mielikuvituksen kehittämiseksi sekä tietopiirin laajentamiselle. Eri-ikäisille hankitaan ikäkaudelle sopivaa aineistoa, joka on ajantasaista ja oikeakielistä. Hankintapäätöstä tehtäessä otetaan huomioon myös kirjan fyysiset ominaisuudet kuten sidos, fontit, kuvat ja ulkoasu. Kotimaisuus on etusijalla. On kuitenkin tärkeää, että myös maahanmuuttajille on aineistoa heidän omalla äidinkielellään. Hankinnassa pyritään siihen, että jokaisessa kirjastossa on hyvä oma kokoelma lasten ja nuorten kirjallisuutta.

2.3.2 Elokuvat

Hankinnassa otetaan huomioon elokuvien eri genret ja lainaajien ikäryhmät. Elokuvia hankitaan monipuolisesti, muiltakin kuin angloamerikkalaisilta alueilta. Kokoelmiin hankitaan myös elokuvateatterilevityksen ulkopuolelle jääviä laatu elokuvia. Klassikonäyttelijöiden ja ohjaajien teoksia pyritään hankkimaan mahdollisuuksien mukaan. Myös kysytyimpiä uutuuselokuvia sekä tv-sarjoja ja dokumentteja hankitaan kirjastoihin.

2.3.3 Pelit

Kirjastojen kokoelmiin hankitaan sekä lauta-, tietokone- että konsolipelejä. Osan peleistä voi lainata kotiin, osa on käytettävissä ainoastaan kirjastojen tiloissa. Pelejä hankitaan pääasiassa lapsille ja nuorille, mutta muutkin ikäluokat tulisi ottaa huomioon. Pelejä hankitaan sekä opetus- että viihdekäyttöön.

2.3.4 Musiikkiaineistot

Musiikkiaineistolle on edelleen kysyntää kirjastoissa. Kirjastoihin voidaan hankkia musiikkia cd-levyinä, mutta myös muissa formaateissa, jos niille on kysyntää. Kirjastoihin hankitaan musiikkia monipuolisesti ottaen huomioon eri musiikinlajit. Pop- ja rockmusiikkia hankitaan eniten, mutta myös muun muassa klassista ja vaihtoehtoista musiikkia hankitaan. Eepos-kirjastot ovat hankkineet asiakkaiden käyttöön myös musiikin suoratoistopalvelut Naxos Music Library ja Naxos Music Library Jazz.

2.3.5 Äänikirjat

Kirjastoihin hankitaan kattavasti suomenkielisiä äänikirjoja sekä aikuisille että lapsille ja nuorille. Maksutonta Celia-äänikirjapalvelua tarjotaan lukemisesteisille asiakkaille ja Celiasta hankitaan sekä lasten että aikuisten Daisy-äänikirjoja lukemisesteisille.

2.3.6 E-aineistot (e-kirjat, e-äänikirjat, e-lehdet, tietokannat)

E-aineistojen hankintaperiaatteet ovat Eepos-kirjastojen yhteiset. Eepos-kirjastoihin hankintaan e-aineistoja laajentamaan muuta kokoelmaa ja tiedonhaun avuksi. Ensisijaisesti hankitaan suomenkielistä aineistoa. Suomenkielisen aineiston puuttuessa ja muiden kuin suomenkielisten tarpeisiin voidaan hankkia myös muun kielistä aineistoa (esim. monikieliset lehtitietokannat). Tietokantojen tilaaminen voidaan lopettaa vähäisen käytön perusteella. Myös e-kirjojen lisenssit jätetään uusimatta, jos lainoja on vähän.

E-kirjoihin ostetaan käyttöoikeuksia kysyntään ja kimpan kokoon suhteutettuna. Vuonna 2017 e-kirjoja hankittiin 0,14 eurolla per asukas. Varatuimpiin teoksiin voidaan hankkia uusia käyttöoikeuksia myöhemminkin. E-kirjojen hankinta on keskitetty Seinäjoen kaupunginkirjastoon. Aikuisten hankinnoista vastaa informaattikko ja lasten ja nuorten hankinnoista lasten- ja nuortenosaston palvelupäällikkö.

E-kirjakokoelmaan hankitaan kysytyä aikuisten, lasten ja nuorten kaunokirjallisuutta pääasiassa suomen kielellä, mutta tarpeen mukaan myös toisilla kotimaisilla tai muilla vierailta kielillä.

Pääperiaatteena on hankkia yleistajuisia ja yleistä kiinnostusta herättäviä tietokirjoja sekä nopeasti vanhenevia teoksia (esim. matkaoppaat). Lisäksi voidaan hankkia pääsykoe- ja kurssikirjoja, jos niitä on saatavilla. Hyvin suppeaa alaa käsitteleviä tai erittäin tieteellisiä teoksia hankitaan harkitusti. Pääasiassa hankitaan suomenkielistä aineistoa, mutta myös englanninkielistä voidaan hankkia tarvittaessa. E-kirjakokoelmaan hankitaan myös paikallista aineistoa.

Tavoitteena on, että viiden vuoden sisällä Eepos-kirjastoilla on kokoelmissa myös e-elokuvia. eMagzin lehtikokoelmaa pyritään laajentamaan ja hankkimaan myös vieraskielisiä e-lehtiä. E-aineistojen hankintaan panostetaan jatkossa enemmän ja käytettävää määrärahaa pyritään kasvattamaan.

2.3.7 Lehdet

Aikakaus- ja sanomalehtien tilauksiin vaikuttavat muun muassa kysyntä, lainaus, varauslistat, aiemmat tilaukset sekä asiakkaiden tarpeet ja toiveet. Kirjastot pyrkivät pitämään lehtivalikoimansa monipuolisena ja kattavana, jotta se palvelisi koko asiakaskuntaa.

Perinteisten tilattujen painettujen lehtien rinnalle, ja palvelua täydentämään kirjastot ovat hankkineet asiakkailleen sähköisiä lehtipalveluita. ePress- ja eMagz-palvelut ovat lehtipalveluita, joissa asiakkaat voivat lukea digitaalisia näköisversioita paperilehdistä. ePress-palvelu sisältää lähes kaikki kotimaiset paikallis- ja maakuntalehdet ja eMagz-palvelu kotimaisia aikakaus-, ammatti- ja sanomalehtiä. Vuoden 2018 alusta lähtien kaikki Eepos-kirjastot tulevat olemaan ePress-palvelun piirissä. eMagz-palvelu on käytössä kaikissa muissa Eepos-kirjastoissa paitsi Ilmajoella, Isojoella ja Laihiolla. eMagz-palveluun tulevat lehdet valitsee Eepos-kirjastojen työvaliokunta. Tällä hetkellä Eepos-alueen asiakkaiden käytössä on noin 30 lehteä. Molemmat sähköiset lehtipalvelut ovat käytettävissä kirjaston tietokoneilla ja niiden yhtäaikaisten käyttäjien määrää on rajoitettu.

2.3.8 Esineet

Kirjastot voivat hankkia kokoelmiinsa harkintansa ja määrärahojensa puitteissa myös esimerkiksi liikuntavälineitä, kuulokkeita, tablet-tietokoneita, sykemittareita tai soittimia. Osa esineistä (esimerkiksi liikuntavälineet, energiankulutusmittarit) on saatu lahjoituksina yhteistyökumppaneilta kuten kunnan liikuntatoimelta tai joltakin yritykseltä ja sijoitettu kirjastoon. Kirjastot eivät siis ole itse hankkineet näitä esineitä, mutta tarjoavat niille lainauskanavan.

2.4 Kotiseutukokoelmat

Yksi Seinäjoen maakuntakirjaston tehtävistä on ollut kerätä Etelä-Pohjanmaan maakuntakokoelmaa erityisesti alueellisen tietopalvelun tarpeita varten. Kokoelma sisältää Etelä-Pohjanmaan paikkakuntiin, henkilöihin, historiaan, rakennuksiin, luontoon, elinkeinoelämään, koulutukseen, kulttuuriin, kansanperinteeseen ja yhteisöihin liittyvää aineistoa. Maakuntakirjastojärjestelmä lakkautettiin vuonna 2017, joten Seinäjoen kaupunginkirjasto ei toimi enää maakuntakirjastona, joten sen velvollisuus kerätä maakuntakokoelmaa poistuu. Yhteistä maakuntakokoelmaa ei siis enää kartuteta. Seinäjoen kaupunginkirjasto hankkii edelleen koko Etelä-Pohjanmaata koskevaa aineistoa, mutta ei yksittäistä kuntaa koskevaa aineistoa. Jatkossa jokainen kunta tulee itse keräämään ja arkistomaan/varastoimaan aluettaan koskevaa kotiseutuaineistoa. Kukin kirjasto hankkii oman alueensa kirjailijoiden teokset.

Kotiseutukokoelmiin pyritään keräämään paikallistietoa: paikkakunnalla elävien tai paikkakunnalla vaikuttaneiden kirjailijoiden teoksia, paikallishistoriikkeja, vuosittain julkaistavia joululehtiä tms. Aineiston keruukriteerit vaihtelevat kunnittain, samoin aineiston lainausehdot. Suurimmassa osassa Eepos-kirjastoja kotiseutukokoelman aineisto ei ole lainattavissa.

Useimmissa kirjastoissa kotiseutukokoelman teoksesta on kuitenkin myös lainattava kappale avokokoelmassa ja lainattavan kappaleen hankkimista suositellaan. Joissakin kirjastoissa kotiseutuaineistoa voidaan harkinnan mukaan lainata joko kotilainaan (yleensä yö- tai viikonloppulainaan) tai kaukolainata lukusalikäyttöön.

2.5 Hankinnan rajaukset

Kirjaston kokoelmiin ei hankita aineistoa, joka loukkaa ihmisarvoa tai yllyttää rikokseen, rasismiin tai väkivaltaan. Valinnassa vältetään aineistoa, joka ilmentää poliittista tai uskonnollista suvaitsemattomuutta. Kirjastokäyttöön soveltumattomia lelu- ja tarrakirjoja ei hankita kirjastoihin. Kirjastoihin ei pääsääntöisesti hankita peruskoulun ja lukion oppikirjoja eikä vieraskielistä kurssikirjallisuutta.

3 AINEISTON KARSIMISEN PERIAATTEET

3.1 Poistoperiaatteet

Eepos-kirjastoissa pyritään poistamaan aineistoa säännöllisesti ja suunnitelmallisesti, jotta kirjastojen kokoelmat pysyisivät mahdollisimman tuoreina ja ajankohtaisina. Eepos-kirjastojen poistosuositus on vähintään kuusi prosenttia kunkin kunnan kokoelmasta vuodessa.

Kirjaston kokoelmasta poistetaan aineistoa, joka on kadonnut, vahingoittunut, huonokuntoinen, sisältää vanhentunutta tietoa, on vähän kysyttyä tai muuten tarpeetonta. Myös tuplakappaleet voi useassa tapauksessa poistaa, jos kysyntää ei enää ole. Tallennemuodon vanheneminen (esimerkiksi äänikasetti, vhs-videokasetti) voi olla perusteltu syy poistaa aineistoa. Joskus myös tilan puute voi olla syynä aineiston poistoon.

Poistopäätöksiä tehtäessä kokoelmaa tarkastellaan kokonaisuutena. Aineistoa poistettaessa otetaan huomioon muu samaa aihetta käsittelevä tai samaan tarpeeseen vastaava aineisto. Jos aineisto on korvattavissa joko uutuushankinnalla tai jo kokoelmassa olevalla aineistolla, aineisto voidaan tarvittaessa poistaa. Poistot eivät saa heikentää kokoelmaa, vaan kokoelmien laadun tulisi säilyä ennallaan tai parantua poistojen jälkeen.

Poistoja tehtäessä arvioidaan myös teoksen sosiaalista, kulttuurihistoriallista ja taiteellista arvoa. Kokoelmista säilytetään myös teoksia, jotka kuuluvat kirjastoon sen sivistävän tehtävän vuoksi, vaikka niiden kysyntä olisi pientä.

3.1.1 Poistetun aineiston jatkokäsittely

Eepos-kirjastoissa voidaan myydä poistettua aineistoa asiakkaille kirjaston hinnoitteluperusteiden mukaisesti. Asiakkaat eivät voi varata poistettavaa aineistoa ennakoon itselleen eikä aineistoa poisteta asiakkaiden pyynnöstä. Poistettua aineistoa voidaan myös lahjoittaa esimerkiksi laitoksille, yhteisöille tai muulle kirjaston määrittelemälle taholle.

3.2 Varastointiperiaatteet

3.2.1 Kirjat

Kirjojen varastointiperiaatteet vaihtelevat jonkin verran Eepos-alueen kirjastoissa. Useimmissa kirjastoissa varastoidaan sekä koti- että ulkomaisia klassikoita, kaksois- ja kolmoiskappaleita suosituista ja kysytyistä kaunokirjoista sekä sesonkiluonteista aineistoa kuten joulukirjoja. Paikallisesti merkittävät julkaisut varastoidaan. Myös vanhaa aineistoa, jolla arvellaan olevan kulttuurihistoriallista arvoa, varastoidaan. Yleensä huonokuntoisia teoksia ei varastoida, mutta jos jotain kysytyä teosta ei ole enää saatavilla, huonokuntoinenkin teos voidaan säilyttää saatavuuden varmistamiseksi. Tiettyjen alojen – kuten kasvatus- ja käsityöala – oppi- ja kurssikirjoista on muodostunut klassikoita vaikka ne ovatkin vanhoja, joten tällaisia teoksia säilytetään kysynnän vuoksi. Useimmiten Eepos-kirjastojen yhteisen kokoelman ainoat kappaleet säilytetään, huomioiden teosten sivistyksellinen merkitys ja kysyntä. Teoksen huono kunto voi kuitenkin estää säilyttämisen.

3.2.2. Lehdet

3.2.2.1 Aikakauslehdet

Aikakauslehtien varastointiajat vaihtelevat paljon lehtien ja kirjastojen mukaan. Joitakin lehtiä säilytetään vain puoli vuotta, joitakin 20 vuotta – poikkeustapauksissa jopa vuosikymmeniä. Viikkolehdistä yms. säilytysajat on lyhyempiä kuin esimerkiksi askartelu- ja käsityölehdissä, jotka säilyttävät relevanttiutensa pitkään.

3.2.2.2 Sanomalehdet

Eepos-kirjastoissa sanomalehtiä säilytetään pääsääntöisesti muutama kuukausi, mutta oman paikkakunnan paikallislehdet yleensä pysyvästi fyysisinä, mikrofilmeinä tai muussa formaatissa.

3.2.3 Muu aineisto

Musiikkiaineiston varastoinnista on käyty keskustelua kansallisella tasolla ja helmikuussa 2017 käynnistyi hanke ”Musiikin varastointiselvitys”. Hankkeen raportissa päädyttiin siihen, että ”paras ja kestävin ratkaisu musiikkiaineistojen varastoinnille on Kuopiossa toimiva Varastokirjasto”. Perusteluna päätökselle oli se, että Varastokirjastolla on ”painetun aineiston lisäksi hyvät edellytykset eri formaateissa olevien musiikkiaineistojenkin varastointiin, runsaasti hyllytilaa sekä nopea ja hyvin toimiva kaukolainojen logistiikka. (Peltari &

Lounasvuori 2017) Kuten musiikkiaineiston poistaminen, myös sen varastointi saattaa olla ongelmallista. Jos harkitsee musiikkiaineiston varastoimista, kannattaa tarkistaa, että luetteloinnissa ei ole puutteellisuuksia. Vähäisin tiedoin luetteloidun aineiston löytyminen on hankalaa.

Videoita, Blu-ray-levyjä, dvd-levyjä ja pelejä ei yleensä varastoida, koska useimmiten ko. aineisto täytyy poistaa huonon kunnon takia. Poikkeustapauksissa myös tätä aineistoa voidaan varastoida.

3.3 Varastointivastuualueet

Kokoelmakyselyn perusteella varastointivastuualueita kaivataan Eepos-alueella. Vastuualueiden määrittely tehostaisi aineiston varastointia, kun aineisto olisi asiakkaiden saatavissa, mutta sitä ei tarvitsisi varastoida monessa kirjastossa. Aineiston tasavertainen saatavuus edellyttäisi asiakkaalle maksuttomia kuljetuksia. Varastoaineiston seutuvaraus tulisi olla asiakkaalle maksutonta. *Työvaliokunta jatkaa asian valmistelua. Ensimmäisessä vaiheessa on tavoitteena sopia aikakauslehtien varastoinnin vastuualueista.*

Eepos-kirjastot voivat tarvittaessa käyttää Varastokirjastoa omia kokoelmiaan täydentävänä kirjastona.

4 KAUKOPALVELU

Saatujen ja lähetettyjen kaukolainojen määrä vaihtelee paljon eri Eepos-kirjastojen välillä. Seinäjoelle kaukolainoja muista kirjastoista tuli vuonna 2016 vajaa 2 000 kappaletta ja lähes saman verran lähti kaukolainoja muihin kirjastoihin. Eepos-kimpan pienimmistä kunnista lähetettiin vain muutamia kaukolainoja toisille kirjastoille.

4.1 Kaukopalvelu asiakkaille

Tarvittaessa kirjastot voivat tilata asiakkaalle aineistoa muualta Suomesta tai ulkomailta. Kirjasto voi kaukolainata aineistoa, vaikka sitä löytyisikin kirjaston omasta kokoelmasta tai muusta Eepos-kirjastosta (esimerkiksi kaikki niteet ovat lainassa, aineisto on kadonnut tai rikki). Kaukolainaus on asiakkaalle maksullista.

4.2 Kaukopalvelu muille kirjastoille

Eepos-kirjastot lähettävät tilattaessa muille kirjastoille aineistoa kaukopalveluna ja se voi olla maksullista.

Seinäjoen kaupunginkirjasto on toiminut maakuntakirjastona vuodesta 1968 lähtien ja yksi sen tehtävistä on ollut toimia Etelä-Pohjanmaan yleisten kirjastojen tieto- ja kaukopalvelukeskuksena. Jatkossa Seinäjoen kaupunginkirjasto ei toimi enää maakuntakirjastona, joten edellä mainittu tehtävä poistuu. Seinäjoen kaupunginkirjasto lähettää kuitenkin myös tulevaisuudessa kaukolainoja muihin kirjastoihin, mutta se on maksullista.

Vaasan kaupunginkirjasto välittää kirjastoille maksuttomia kaukolainoja.

5 AINEISTOHANKINTOJEN KILPAILUTTAMINEN

Eepos-kirjastot kilpailuttavat aineiston hankintapaikat säännöllisesti hankintalain mukaisesti. Hankinnat tehdään kokonaistaloudellisesti edullisimmalta toimittajalta. Valinnan kriteerit määritellään tarjouspyynnössä. Eepos-kirjastoilla on hankintasopimus, jossa sovitaan, että hankinnat voidaan kilpailuttaa yhteisesti.

6 SISÄLTÖJEN ESITTELY JA MARKKINOINTI

Kokoelman sisältöjen avaaminen ja esittely on tärkeä ja luonteva osa kokoelmatyötä. Kirjastot voivat avata kokoelmiensa sisältöjä esimerkiksi arvosteluiden, aineistonäyttelyiden ja kirjavinkkauksen avulla.

Eepos-kirjastot tekevät yhteistyötä sisältöjen avaamisessa. Uusin yhteistyömuoto on Eepoksen lukutohtori -hanke. Eepos-lukutohtorin tehtävänä on edistää alakoululaisten lasten lukemista kaikissa Eepos-kunnissa. Hankkeeseen kuuluu muun muassa kirjavinkkausta, kirjailijavierailuja, täydennyskoulutusta henkilöstölle ja opettajille sekä lukudiplomien käyttöönottoa riippuen siitä, mitä kussakin kunnassa tarvitaan.

7 KOKOELMAPOLITIIKAN SEURANTA JA PÄIVITTÄMINEN

Eepos-kirjastojen kokoelmapolitiikkaa tarkistetaan vuoden välein. Kokoelmapolitiikan päivittämisestä vastaa Eepos-kirjastojen kokoelmatyöryhmä, joka koordinoi ja suunnittelee Eepos-kirjastoissa tehtävää kokoelmatyötä. Ryhmän tehtäviin kuuluu kokoelmayhteistyöstä viestiminen ja muun organisaation ajan tasalla pitäminen. Ensisijainen päätävältä kokoelmayhteistyöhön liittyvissä asioissa säilyy kokoelmatyöryhmän perustamisesta huolimatta kirjaston johdolla. Kokoelmapolitiikan päivitykset hyväksyy Eepoksen johtoryhmä.

Eepos-kirjastojen kokoelmatyöryhmässä on edustajia erikokoisista ja erityyppisistä kirjastoista, mutta ei kuitenkaan kaikista kirjastoista. Jäsenenä voi olla edustajia kirjasto-organisaation eri tasoilta, mutta suositeltavaa on, että jäsenten työkuvaan kuuluu kokoelmatyö. Kokoelmatyöryhmä kokoontuu tarvittaessa, mutta vähintään kerran vuodessa.

Kokoelmatyöryhmä toimittaa vuosittain johtoryhmälle raportin siitä, miten kokoelmapolitiikka on toteutunut.

8 OSALLISUUS

8.1 Palautteet

Kirjastot ottavat mielellään vastaan palautetta kirjaston kokoelmiin liittyen. Palautetta voi antaa esimerkiksi kirjastokäynnin yhteydessä tai sähköisesti.

Kirjastot tekevät ajoittain (osa kirjastoista säännöllisesti) asiakaskyselyitä, joilla pyritään saamaan palautetta asiakkailta. Asiakaskysely voi keskittyä johonkin tiettyyn aiheeseen – esimerkiksi lastenpalveluihin tai e-aineistoihin.

8.2 Hankintaehdotukset

Kirjastoille voi tehdä hankintaehdotuksia aineistosta, jota kirjastossa ei ole. Hankintaehdotuksia voi tehdä kirjastossa, sähköpostitse tai kirjastojen nettisivuilla (Alavus, Kauhava, Laihia, Lapua, Seinäjoki ja Veteli). Eepos-Finnaan on myös tulossa kaikille kirjastoille yhteinen hankintaehdotuslomake. Hankittavan aineiston tulee olla kirjaston kokoelmapolitiikan mukaista. Kirjastot tekevät päätökset hankittavasta aineistosta itsenäisesti.

8.3 Lahjoitukset

Kirjastot voivat ottaa vastaan lahjoituksia sillä ehdolla, että ne ovat lahjoituksen jälkeen kirjaston omaisuutta. Kirjaston päätettäväksi jää, ottaako se aineiston kokoelmaansa. Aineisto saatetaan myös lahjoittaa tai myydä eteenpäin. Myös lahjoitetun aineiston tulee olla kirjaston kokoelmapolitiikan mukaista. Hankkiessaan kuvatallenteita, kirjasto maksaa myös aineiston lainaus- ja/tai esitysoikeudesta. Kirjasto ei siis pääsääntöisesti voi vastaanottaa lahjoituksena kuvatallenteita, koska yksityiseen käyttöön tarkoitettut tallenteet eivät sisällä lainausoikeutta.

Lähteet

Kokkolan kaupunginkirjasto / Kälviän kirjasto: Salmén, K. 2015: *Anders-kirjastojen kokoelmapolitiikka*. Viitattu 30.10.2017

https://www.kokkola.fi/palvelut/kirjasto/kirjastot_ja_palvelupisteet/fi_FI/kirjastot_ja_palvelupisteet/files/95945167925895250/default/Anders-kirjastojen_kokoelmapolitiikka.pdf

Kurikan kaupunginkirjasto. *Kokoelmapolitiikka 2017*. Saatu sähköpostilla ko. kirjastolta 11.9.2017.

Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto: Nikola, E. 2016: *Lumme-kirjastojen kokoelmapolitiikka*. Kohti kokoelmayhteistyötä. Viitattu 30.10.2017

http://kirjasto.mikkeli.fi/sites/kirjasto.mikkeli.fi/files/uploads/Lumme-kirjastojen%20kokoelmapolitiikka%202016_0.pdf

Peltari, T. & Lounasvuori, E. 2017. *Musiikin varastointiselvitys 2017*. Opetus- ja kulttuuriministeriö 9/2017. Viitattu 4.12.2017

https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Musiikin-varastointiselvitys-2017_netiversio.pdf

Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston kokoelmapolitiikka 2017. Viitattu 30.10.2017

<https://kirjasto.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2015/03/Kokoelmapolitiikan-www-versio-2017.pdf>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. <http://tilastot.kirjastot.fi/>

Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010: 20. Viitattu 1.10.2017. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/OKM20.pdf>